

Med et åpent marked for engvekster er det behov for lokal etterprøving av nye, europeiske sorter for å få mer kunnskap om krav til dyrking, klima og utnytting.

Valgets kvaler med åpent engfrømarked

De færreste som kjøper engfrø er neppe klar over at vi på denne sektoren allerede er en del av Europa, gjennom EØS-avtalen og norsk medlemskap i UPOV (Union for beskyttelse av planteforedlerrett). Kardinalspørsmålet for frøkjøperen blir om det er mulig å skaffe frø av arter og sorter som høver. Selvfølgelig er det mulig, men ikke uten omtanke og målretta tilpassing til de nye spillereglene. Det nytter som kjent ikke å spille Canasta dersom myndighetene har bestemt at det skal spilles Poker.

Innlegg

AV EDVARD VALBERG

Det gamle systemet gikk i grove trekk ut på at Statens forskingsstasjoner i landbruket (SFL) stod for foredlingen av bl.a. engvekster. Bruksegenskapen til en ny sort ble sammenlignet i forsøk med eldre sorter av SFL. Dersom den nye sorten var bedre enn de gamle i vesentlige egenskaper, kunne SFL søke om

å få sorten godkjent av Statens Planteavlslråd. Etter godkjenning fikk sorten navn, og oppformering og frødyrking kunne starte under offentlig kontroll.

Staten sikret

Etter som det offentlige ytet stor økonomisk støtte til oppformering og frødyrking, ble antallet godkjente sorter holdt innenfor rimelige rammer. For frøkjøperen innebar dette godkjenningssystemet et relativt lite og oversiktlig sortstilbud. Til gjengjeld kunne man være

Valgets kvaler

sikker på at det sortsmateriale som ble godkjent og frøavlet, var det beste som kunne skaffes.

Sett fra frøkjøperens side, var det gamle systemet enkelt og idiotsikkert. Vi kunne nekte import av dårlig tilpasset sortsmateriale, og så lenge staten viste interesse og ansvar for frøforsyningssektoren, var systemet rimelig effektivt. Betydningen av den offentlige innsats i engfrøsektoren lar seg ikke beregne, men det er klart at norsk jordbruk har høstet store økonomiske gevinster av den, så lenge det varte.

Markedstilpassing

Men nå er dette bare mimring og historie, og vi har nye mål og midler. Et mål er at såvaremarkedet skal styres av markedskreftene. Hensikten med å tilpasse såvaresektoren etter EUs mal og internasjonal praksis, er at innsatsvarene i landbruket skal få en tilnærmet lik kvalitets- og prisutvikling i hele EØS-området. Dette vil auke konkurranseevnen til norsk jordbruk og bidra til at en ved neste rundkjøring kan utvide markedstilpassinga for hele landbruksnæringa.

Midlene som skal lede oss inn i såvaremarkedet, er lov og forskrifter om planteforedlerrett og nye norske forskrifter om såvarer. Såvareforskriftene er i følge EØS-avtalen basert på EUs såvaredirektiver. Tilpassing av regelverkene har gått relativt greitt for seg, sjøl om en har endret både mål og midler innen frøsektoren. Denne gjennomgripende endring av regelverkene er gjennomført på basis av overordna politiske ønsker og mål. Derfor er det i dag neppe noen som med sikkerhet kan si hvordan de nye ordninger vil virke i praksis.

Privat løsning

I motsetning til hos oss er det stort sett privat foredling, også av engvekster, i Europa. Årsa-

Kvaliteten på såvaren betyr mer for brukeren på lang sikt, enn noen kroner avslag i prisen.

ken er våre svært spesielle krav til plantematerialet. Samtidig er Norge et så lite marked, at private foredlingsfirma ikke finner det regningssvarende å drive med foredling hos oss.

For de som driver privat planteforedling, er det helt avgjørende at man har et vanntett system for å sikre seg eierrettene til materialene. Eier man en god sort, kan man ta ut stor fortjeneste på frøprisene. UPOVs spilleregler sikrer foredlernes rettigheter innen og over landegrensene hos de som er medlem. Nå er vi også UPOV-medlem og dermed forpliktet til å følge spilleregler som i utgangspunktet er spesialtilpasset en privat drevet såvaresektor. Dette innebærer at vi må omorganisere virksomheten i såvaresektoren, slik at den vil fungere som om den var privat drevet. Flere løsninger er mulige, men det er ennå ikke klart hvordan det endelige mønster for vår framtidige frøsektor vil bli.

Hovedproblemet på grovførsiden er at vi fortsatt er et lite marked med svært spesielle krav til sortenes veksttid og overvintringsevne. Slike problemer er et kommersielt såvaremarked like lite i stand til å løse, i dag som i går. Derfor må vi forutsette at en viss offentlig innsats er helt nødvendig for at vi skal få fornyet vår sortspark også i tiden framover. Problemet er bare at den of-

fentlige medvirkning må være stuert i forhold til det internasjonale regelverk som vi nå er forpliktet til å følge.

Konsekvenser

Hva blir så konsekvensene av å være med i et kommersialisert såvaremarked? Mer av utviklingskostnadene skal tilbakesendes til foredlingsvirksomheten, men større konkurranse i frømarkedet vil bidra til at frøprisene senkes. Videre regner en med at intensivert foredling vil føre til framgang i avling og kvalitet, slik at det totale regnestykket for frøkjøperen skal komme ut i pluss.

Når det gjelder sortstesting og godkjenning, vil prosedyrer og praksis bli endret både av hensyn til UPOV-konvensjonen og av hensyn til EØS-avtalen. Etter som eierretten til sortene er et hovedspørsmål i et kommersielt system, må det gjennom offentlig nyhetstesting godtgjøres at den nye sorten kan skilles fra andre, og at den er ensartet og har stabile kjennetegn. Nyhetstesting administreres av en plantesortsnemnd og betales av sortseier. Når det er godtgjort at sorten er ny, unik og stabil, kan plantesortsnemnda gi eieren enerett til å utnytte sorten økonomisk. Sorten kan da selges til andre, eller en kan utnytte sorten i egen bedrift gjennom oppformering, frødyrking og omsetning. Det

siste er mest vanlig, for da er mulighetene til fortjeneste størst.

Men for frøkjøperen er det ikke nok å vite at en sort er en sort. Er sorten god nok til eget bruk og på egen gård? Derfor må sorten gjennomgå en verdiprøving, fremdeles utført av SFL. Det er en forutsetning at eieren skal betale en vesentlig del av kostnadene med denne verdiprøvinga, for et godt resultat i verdiprøvinga er det beste salgsargument eieren kan få. Dersom den nye sorten ved verdiprøvinga viser seg å være bedre enn eksisterende sorter i en eller flere viktige egenskaper, vil plantesortsnemnda godkjenne sorten for oppføring på en nasjonal anbefalingsliste. Dette er et signal til sortseier om å sette i gang avl og omsetning av sorten, og samtidig viser det eventuelle frøkjøpere at dette kan være en sort til å satse på.

Spinklere prøving

I dag vil alle parter i systemet gå inn for å skjære ned på sine utgifter. Derfor er det grunn til å regne med at omfanget av denne verdiprøvinga vil bli spinklere enn tidligere. Dette kan innebære at resultatene ikke forteller den hele og fulle sannheten om sortene. Og når vi tenker på grovførsektoren, der de lokale dyrkingsvilkår varierer meget sterkt, så kan en

ikke vente at den ordinære verdiprøving vil gi fyldestgjørende svar på alle spørsmål om sorten. Det vil derfor bli behov for en viss etterprøving av nye sorter for å få mer kunnskap om sortenes krav til dyrking, klima og utnytting. Denne etterprøvinga er en naturlig oppgave både for SFL og Landbrukets forsøksringer, men arbeidsfordelingen må avklares etter hvert.

Nytt utvalg

For frøkjøperen betyr dette at sortsvurderinga blir viktigere enn tidligere. Kjøper en frø av sorter som er anbefalt på den norske sortlista, unngår en de verste tabbene. Men etter hvert blir kjøperen nødt til å skaffe seg mer nøyaktige kunnskaper om sortimentet.

Videre fastsetter EØS-avtalen at det etter reforhandling, og innen 1.1.1996, skal gjennomføres en ordning med en felles sortliste for hele EØS-området. Denne listen skal være basert på EØS-landenes nasjonale sortslister, og sorter som står oppført på denne felles sortlisten, skal ikke diskrimineres i noe medlemsland.

Dette betyr at man kan omsette frø av f.eks. italienske sorter i Norge, dersom noen er dumme nok til å kjøpe. Det skal ikke finnes hinder for handel, og om enkelte frøkjøpere blir lurt av gode tilbud til halv pris, så betraktes ikke dette som et offentlig ansvar. Det er strengt tatt opp til en sjøl å agere fornuftig i et marked. Men når en skal møte markedets mangfold for egen regning og risiko, må en ha god kjennskap til sortene for å gjøre de rette valg. Dette kan en skaffe gjennom norsk sortliste, ved publikasjoner og opplysninger fra SFL og gjennom Landbrukets forsøksringer.

Dersom vi får lov å beholde den gamle godkjenningssordninga for såvareforretninger, vil vi ha en viss garanti mot å gjøre de store tabbene. De forretningene vi har i sektoren er seriøse, og må drive en faglig forsvarlig omsetning for å eksistere på sikt. Verre blir det dersom mer løse fugler slippes ut i systemet.

Ugrasregler

Når det gjelder andre sider av

EUs regelverk, i forhold til vårt gamle, er det en del forskjeller som kan være av betydning når det gjelder kvalitetskravene. Grovt sett er det slik at vi hadde strengere krav til ugrasinnhold og renhet enn EU, mens EU har like, og i enkelte tilfelle strengere krav til spireevne enn hva vi hadde før. Dette innebærer at vi kan komme til å så ut en del ugras med det importerte frøet. Dette setter verken plantevernet, miljøvernet eller bonden noen særlig pris på. I kornområdene lønner det seg derfor å sjekke om reglene i norsk floghavrelov er etterfulgt ved frødyrkinga.

For øvrig tar mange det som tegn på faglig sviktende gangsyn, når de nye norske frøforskriftene tar forbehold mot ugrasarter man knapt har sett, mens man lempet på kravene til innhold av såkalt farlige ugras. Det har ikke noe med faglige vurderinger å gjøre i det hele tatt, men er bare prisen en må betale for å ha et felles regelverk. I utgangspunktet er det vi som skal tilpasse oss til regelverket i fellesskapet, og ikke omvendt.

Norske sorter

Overgangen til EUs regelverk kan føre til at vi får problemer med sertifisering (godkjenning) og omsetning av norskavlet frø, som av klimatiske årsaker kan ha noe nedsatt spireevne. Etter gammel norsk praksis har vi sett store fordeler av å utnytte slikt frø når det var snakk om sorter med god klimatilpassing. Nedsatt spireevne kunne uten særlig skade kompenseres med større såmengde. Etter de nye reglene kan vi godt oppleve at frø av en klimatilpasset norsk sort, må forkastes til fordel for frø av sorter som har betydelig mindre dyrkingsverdi, mens som tilfredsstiller kravene til spireevne. Dette er en uheldig side av regelverket, som kan bli til skade både for norske frødyrkere og frøkjøpere. Derfor bør særlig denne delen søkes tillempet og praktiseres med forstand.

Tilpassing til nye regelverk innebærer forskjellige utfordringer til mange ledd innen norsk såvaresektor. For det første er en nødt til å finne fram til en organisasjonsform som integrerer de ulike ledd i avlen, fra

foredling til omsetning, slik at man er funksjonsdyktig i et kommersielt sorts- og såvaremarked. Dette innebærer bl.a. at en må avsette midler til aktiv markedsføring av norske sorter i andre land. Det norske såvaremarked er antakelig for lite til å overleve for egen maskin. På den andre siden er det liten tvil om at vi allerede har, og fortsatt kan utvikle et sortsmateriale som er absolutt på høyde med det beste som finnes for grovfôr dyrking i nordlige områder.

For det andre må det skje en omstrukturering og pristilpassing innen norsk frøavl. De innarbeidede norske såvareforretninger må gjennom samarbeid med hverandre og det offentlige, styrke konkurransevnen for å dekke opp meste parten av frøbehovet i Norge med norske sorter, helst også frøavlet i Norge. Norskavlet frø er rent og har god klimatilpassing. På lang sikt teller dette mye mer enn noen kroner i avslag på frøprisen.

Vurderinger viktig

På kjøpersiden vil alle som bruker frø til eng, grøntanlegg og til landskapsformål få et langt større tilbud enn tidligere. Da er det viktig å være oppmerksom på at noen sorter kan være godt tilpasset og brukbare til formålet, mens andre kan være helt verdiløse. Jo lengre nord og jo høyere opp i terrenget en kommer, jo større blir skaden av å bruke feil sort. Det er derfor en god tommelfingerregel å holde seg til norske sorter eller sorter på norsk sortliste, så lenge de kan skaffes. For øvrig vil Statens forskingsstasjoner i landbruket og Landbrukets forsøksringer bidra med nærmere opplysninger om arter og sorters verdi til forskjellig bruk, og på forskjellige steder.

(Se også side 45)

PLA-NY siloutstyr

PLA-NY A/S er spesialist på:

**Silopose
Silopress
Silovarmer
Pressaftlager
Presenninger**

Be om brosjyrer!

Produsent

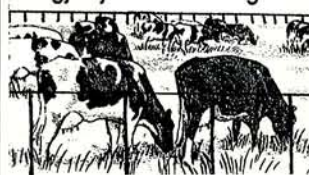
Haugsbygda
6082 GURSKEN
Tlf.: 70 02 52 08

HUSDYREIER

- du trenger en
pålitelig gjeter!

GJETEREN,

gjerdet for små- og storefe,
gjør jobben for deg!

Gjeteren leverer også:

- gjerdestolper i fjærstål
- gjerdetråd
- isolatorer
- m.m.

NORSK PRODUSERTE
GJERDEAPPARATER

RING OSS FOR
NÆRMESTE FORHANDLER:

GJETEREN A/S

Pb. 134, 1349 RYKKINN
Tlf. 67 13 03 42
Fax 67 13 65 80
Vareadr. Rykkinnvn. 7